

Se Norges blomsterdal ...

Et imponerende og ganske læseværdigt studium af 1800-tallets engelske rejseberetninger fra Norge viser, at den rejsende skriver mest om sig selv

Peter Fjågesund & Ruth Symes: The Northern Utopia. British Perceptions of Norway in the Nineteenth Century. Rodopi – Studia Imagologica 10, 2003. 415 s. 84 EUR / 100 US\$.

Af Marianne Raakilde Jespersen

Min første udlandsrejse gik til Norge. Jeg husker betagelsen af bjergene, fjeldene, vandfaldene, sæteren, den storslåede og uberørte natur. Jeg husker, at vi plukkede spandevise af blåbær. Og jeg husker det gammeldags das. For ung til at have nogen forestilling om at rejse tilbage i tiden oplevede jeg det bare som lidt primitivt. En forestilling, jeg ikke var ene om, fremgår det af Peter Fjågesund og Ruth Symes' bog *The Northern Utopia. British Perceptions of Norway in the Nineteenth Century*.

Fjågesund og Symes har sat sig for at undersøge det "national filial tie" mellem England og Norge, som udtrykkes i mange af 1800-tallets engelske rejseberetninger. Deres hovedtanke er, at de engelske rejsendes møde med Norge havde indflydelse på, hvordan de opfattede sig selv som personer og i relation til andre nationaliteter. At den rejsendes reaktioner på mødet med en fremmed kultur med andre ord er sigende for den rejsendes egen identitet.

Inspirerende imagologi

Bogens problemstilling er klar: Hvordan blev Norges og nordmændenes nationale karakter opfattet af britiske kommentatorer fra slutningen af 1700-tallet til slutningen af 1800-tallet? De to forfattere foreslår, at denne karakter ikke bare reflekteres i de tekster, de undersøger, men aktivt formuleres gennem dem. Med denne antagelse af, at diskurs - og i en bredere forstand af ordet: litteratur - artikulerer og former et mønster for kulturel identifikation, bekender de sig til den teoretiske retning imagologi, også kaldet 'image studies'. Det er et godt valg, for imagologien - i det mindste i Fjågesund og Symes' udlægning - synes at være en ganske brugbar teoretisk tilgang til studiet af historiske rejsebeskrivelser og kommentarer.

Den teoretiske konsekvens af valget er, at validiteten af kommentatorernes observationer af Norge tillægges mindre betydning i studiet end de grunde, der kan være til, at netop disse observationer forekom troværdige på den tid, hvor de blev gjort og publiceret, og de måder hvorpå de blev udtrykt.

Forfatternes ledespørgsmål understreger deres teoretiske tilgangsvinkel:

How Norway *appeared* in the eyes of these travellers and commentators, and what *seemed* to be its differences from Britain, are the objects of this investigation, not least because through the expression of these *appearances* and *seemings* we can glimpse the fermenting whirlpool of ideas that constituted the British consciousness in the nineteenth century. (p. 13).

De foreslår, at repræsentationer - og det vil her sige af et land og et folk - kan dekonstrueres ved hjælp af litterære og lingvistiske færdigheder, og de opfordrer til en læsning af teksterne som dynamiske konstruktioner, der varierer afhængigt af læseren. Den sympatiske og meget konstruktive tanke bag er, at man ved at sammenbringe materialer, teorier og metoder fra både litteratur- og historievidenskaben kan se teksterne som andet og mere end en illustration af historien og omvendt se historien som andet og mere end en baggrund for litteraturen: Man kan med andre ord se tekster som "powerfully constitutive of histories." (p. 14).

The Northern Utopia er netop et glimrende eksempel på det befordrende i at sammentænke forskellige fagområder. Skønt bogen er mere analyserende end teoretiserende, er bevidstheden om såvel teori som metode konstant nærværende. De to forfatters nytænkende og fagudviklende ærinde synes således til fulde at blive realiseret og er ganske inspirerende.

Ædle vikinger og stolte møer

Bogen er komponeret som en rejse mod det stadig mere spidsfindige, tænksomme, med Nordkap og midnatssol som symboler på det sublime slutpunkt. En første, mere overordnet skitse af englændernes interesse for Norge viser, at opfattelsen af dette nordlige land på ingen måde er stationær, men derimod ændrer sig gennem 1800-tallet:

With a surprisingly rapid change of focus, the qualities associated with Ultima Thule came to be perceived as no longer irrelevant to travellers and commentators, but on the contrary as embodying the very dreams and visions of a new and alternative generation. (p. 34)

'Opdagelsen' af Norge i 1820'erne var opdagelsen af et ukompliceret Utopia, der kunne fungere som en modkultur til den ivrigt dyrkede middelhavskultur, der på trods af utallige Grand Tours aldrig rigtig blev

englændernes. Norge var geografisk - og kulturelt - tættere på. Et jomfrueligt og på sin vis utilgængeligt land, som bød den rejsende modstand og gjorde rejsen til et eventyr, en opdagelse, en udforskning og ikke blot en vandren i allerede trådte fodspor hen ad Roms gader. Og så var det helt praktisk sikrere at rejse i Norden end på det Napoleons-krigshærgede kontinent.

I 1800-tallets hastigt foranderlige og konstant ekspanderende verden med England som en af frontløberne blev Norge genstand for en søgen efter national oprindelse og for et behov for at fremhæve bestemte kulturelle og etniske rødder. For hovedparten af de engelske kommentatorer var det i første omgang vikingefortiden, som forbandt England og Norge. Denne teutoniske arv antog mange forskellige udtryksformer, for eksempel forsøget på at genkende og afdække fysiske og psykologiske fællestræk mellem englændere og nordmænd.

Fascinationen af vikingerne var primært et victoriansk fænomen og var tydeligvis styrket af det forhold, at Norge var blevet selvstændig i 1814, fordi dette blev tolket som et vidnesbyrd om skandinaverne som tidlige og kraftfulde repræsentanter for et liberalt, demokratisk samfund - det vil sige som en tidlig udgave af det moderne, victorianske England ... Fejringen af vikingerne indeholder imidlertid også et tydeligt element af social fordomsfuldhed: Blodets bånd mellem England og Norge gjaldt ikke nationen som en enhed, men udelukkende et bestemt og privilegeret segment af befolkningen.

Naturlængsler

En overordnet forestilling om nordmændene som et naturligt folk, ubesudlet af den moderne tids problemer, blev i de engelske rejsebeskrivelser og kommentarer materialiseret i en grundig undersøgelse af det norske folk. Under luppen kom fysiske og psykologiske karaktertræk, demokratiske institutioner, relationen mellem de forskellige samfundsklasser, sociale problemer og de valgte løsninger herpå, etnicitet (samere var ikke nordmænd!), kvindernes rolle og status, og sidst men ikke mindst diversiteten af religiøse overbevisninger.

Interessen for bestemte aspekter af det sociale scenari kan ses som indikativ for de emner, som interesserede englænderne derhjemme, og Fjågesund og Symes konkluderer, at englænderne i deres forsøg på at beskrive, vurdere og evaluere disse emner dybest set var i færd med at analysere og redefinere sig selv, og de to forfattere fremlæser som understøttelse heraf en høj grad af selektivitet og manipulation af Norge som idé i de engelske repræsentationer af landet. At Norge som nation har haft en interesse i at videregive et bestemt billede af sig selv, overses imidlertid heller ikke.

Norge tilbød de civilisationshærgede engelske rejsende et fristed, hvor de kunne tilbøde naturen, og ifølge Fjågesund og Symes er der ingen tvivl om, at interessen for Norge i stort omfang tjente som en kompensation for de forsvindende engelske naturscenerier og for de følelsesmæssige, æstetiske og religiøse kvaliteter, man i 1800-tallet indlæste i dem.

Den politiske forandringsproces var tæt akkompagneret af en æstetisk, og da rejseskribenterne primært kom fra den universitetsuddannede overmiddelklasse, som i løbet af århundredet blev mere og mere urban og dermed reelt havde ganske lidt begreb om landlivet, var det observatører, som var grundigt inde i tidens æstetiske idealer og refleksioner.

Det norske landskab var en skatkiste med æstetiske oplevelser, og et stort antal af beskrivelserne af de norske scenerier svarer, skriver Fjågesund og Symes, præcist til de definitioner af det sublime, som for eksempel kan ses hos Burke og Beattie. Burke introducerede i midten af 1700-tallet begreberne 'det sublime' og 'det skønne', og Gilpin tilføjede i slutningen af århundredet 'det pittoreske'.

De rejsende til Norge havde således tre centrale æstetiske termer til at beskrive forskellige typer af landskab. Det var æstetiske termer, som blev relateret til kønne: Det sublime var maskulint, det skønne feminint og det pittoreske, som svarede nogenlunde til et kompromis mellem de to, synes ligeledes overvejende at være feminint konnoteret.

I en ganske interessant læsning viser Fjågesund og Symes, at det dominerende i beskrivelserne af de norske landskaber er det sublime: Norge er land med ekstreme landskaber som bjerge, ødemarker, vandfald og Arktis. De engelske turister søgte altså noget andet - maskulint! - i Norge end i andre rejsedestinationer. Og da romantikkens panteisme i løbet af 1800-tallet forbindes med det sublime, synes Norges status at være cementeret: Den ensomme rejsende kan intenst nyde naturscenerierne og i dette møde konfronteres med sin egen identitet. Det ultimative er selvfølgelig oplevelsen af det sublime Nordkap i skæret fra den aldrig synkende midnatssol.

Kyndige guider

Bogens lange og på sine punkter omstændelige rejse guides kyndigt af de to rejseførere, der på intet tidspunkt taber pusten, men velskrevet præsenterer et imponerende arbejde. De kommer hele vejen rundt: Historie, politik, samfundsforhold, køn, litteratur, æstetisk og filosofisk tænkning og afslører en imponerende belæsthed. De mange illustrative teksteksempler strøes med rund hånd - det er næsten, som om de kan dem udenad.

Deres omfattende viden om perioden, landene, genren rejselitteratur og de mange referencer til litteratur i øvrigt og deres klare metodiske og teoretiske tilgang gør bogen interessant at læse, også selv om man ikke skulle være specielt interesseret i netop de to lande. Det gør bogen brugbar ikke blot i studier af rejseberetninger, men også af national identitetsdannelse, af kulturelle mytedannelser og af nutidens Europa-forestilling. Og så præsenterer de to forfattere et kærkomment bud på, hvordan man konstruktivt kan medtænke køn som en del af en større sammenhæng. Tak for det!

Marianne Raakilde Jespersen er ph.d. i litteraturhistorie.